

Co-funded by
the European Union

Навчально-методичного комплекс з дисципліни "Мультикультурний вимір ЄС" Course Syllabus for "Multicultural Dimension of the EU"

Підготовлено в рамках проекту ЕМКЕраUEI 2023–2026
«Європейський мультикультуралізм як досвід та шлях до
європейської інтеграції України» / "European multiculturalism
as an experience and a path for Ukraine's European integration"

Укладач: к.і.н., доцент кафедри всесвітньої історії

ДНУ ім. Олеса Гончара

Олена Євгенівна Ходченко

Дніпро, 2025

Co-funded by
the European Union

Навчально-методичного комплекс з дисципліни "Мультикультурний вимір ЄС"

Course Syllabus for “Multicultural Dimension of the EU”

Укладач: Олена Ходченко

Рецензенти: к. іст.н. Ольга Каковкіна, к. іст. н. Тетяна Кудрицька

за фінансової підтримки Європейського Союзу

“Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.”

«Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов’язково відображають погляди Європейського Союзу. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність».

Introduction

The modern European Union represents a unique example of political, economic, and cultural integration, encompassing dozens of countries with diverse historical backgrounds, languages, religions, and social traditions. In this context, multiculturalism emerges not only as a challenge but also as a powerful resource for shaping European identity, strengthening democratic institutions, and fostering social cohesion.

The course “*Multicultural Dimension of the EU*” aims to introduce students to key concepts, theoretical approaches, and practical frameworks related to cultural diversity within the European Union. Special attention is given to the analysis of EU policies in the fields of intercultural dialogue, minority rights protection, immigration, integration, and combating discrimination.

The curriculum is designed with an interdisciplinary approach, combining elements of history, sociology, cultural studies, law, and political science. It includes theoretical materials, practical assignments, recommended literature, and self-study questions that promote the development of critical thinking, analytical skills, and independent research abilities.

By mastering this course, students will gain a deeper understanding of the complex nature of European multiculturalism, assess its impact on social processes, and form their own perspectives on the future of the EU as a space of cultural dialogue and mutual respect.

Course Objectives

The main goal of the course is to provide students with a comprehensive understanding of the multicultural landscape of the European Union, its historical foundations, current challenges, and future prospects. It also aims to develop students’ ability to critically analyze EU cultural policies in the context of globalization, migration, and cultural pluralism.

Course Tasks:

- Introduce students to the history of EU formation and its cultural policy

- Explain the concept of multiculturalism and its implementation in the European context
- Analyze the impact of migration, decolonization, and globalization on Europe's cultural diversity
- Develop students' capacity for intercultural dialogue and tolerant thinking

Competencies Developed:

- *General*: critical thinking; ability to analyze socio-cultural phenomena; communication skills.
- *Professional*: knowledge of EU cultural policy fundamentals; ability to analyze intercultural processes; capacity to assess the impact of migration and globalization.
- *Social*: tolerance toward cultural diversity; ability for intercultural communication; ethical attitude toward different cultures.

Вступне слово!

Сучасний Європейський Союз є унікальним прикладом політичної, економічної та культурної інтеграції, що охоплює десятки країн із різноманітним історичним досвідом, мовами, релігіями та соціальними традиціями. У цьому контексті мультикультурність виступає не лише як виклик, але й як потужний ресурс для формування європейської ідентичності, розвитку демократичних інститутів та забезпечення соціальної згуртованості.

Дисципліна «Мультикультурний вимір ЄС» має на меті ознайомити студентів із ключовими концептами, теоретичними підходами та практиками, що стосуються культурного різноманіття в межах Європейського Союзу. Особлива увага приділяється аналізу політик ЄС у сфері міжкультурного діалогу, захисту прав меншин, імміграції, інтеграції та боротьби з дискримінацією.

Навчально-методичний комплекс розроблений з урахуванням міждисциплінарного підходу, що поєднує елементи історії, соціології, культурології, права та політології. Він включає теоретичні матеріали, практичні завдання, рекомендовану літературу та питання для самостійного опрацювання,

що сприяють формуванню критичного мислення, аналітичних навичок і здатності до самостійного дослідження.

Опанування цієї дисципліни дозволить студентам глибше зрозуміти складну природу європейської мультикультурності, оцінити її вплив на суспільні процеси та сформувати власну позицію щодо перспектив розвитку ЄС як простору культурного діалогу та взаємоповаги.

Мета дисципліни – сформувати у студентів системне уявлення про мультикультурний простір Європейського Союзу, його історичні витоки, сучасні виклики та перспективи розвитку, а також розвинути навички критичного аналізу культурної політики ЄС у контексті глобалізації, міграції та культурного плюралізму.

Завдання дисципліни:

- Ознайомити студентів з історією формування ЄС та його культурною політикою.
- Розкрити сутність концепції мультикультуралізму та її реалізацію в європейському контексті.
- Проаналізувати вплив міграційних процесів, деколонізації та глобалізації на культурне розмаїття Європи.
- Розвинути здатність до міжкультурного діалогу та толерантного мислення.

Компетентності, що формуються:

- загальні: критичне мислення; здатність до аналізу соціокультурних явищ; комунікативні навички;
- фахові: знання основ культурної політики ЄС; вміння аналізувати міжкультурні процеси; здатність до оцінки впливу міграції та глобалізації;
- соціальні: толерантність до культурного розмаїття; здатність до міжкультурної комунікації; етичне ставлення до різних культур.

Тематичний план:

№	Назва теми	Змістові модулі
1	Історія Європейського Союзу	- Передумови створення ЄС - Засновницькі договори (Римський, Маастрихтський тощо) - Основні етапи розширення ЄС - Сучасні виклики та майбутнє ЄС
2	Концепція мультикультуралізму: історичні приклади	- Визначення мультикультуралізму - Історичні приклади в Європі - Порівняння з іншими регіонами світу
3	Антропология міграції та мультикультуралізму	- Теорії міграції - Історія міграційних процесів у Європі - Вплив міграції на формування мультикультурного середовища
4	Процеси деколонізації та їх вплив на європейське суспільство	- Історія колоніалізму та деколонізації - Наслідки деколонізації для європейських країн - Постколоніальні студії та сучасні виклики
5	Діаспора та креолізація: концепція Робіна Коена	- Визначення та типологія діаспор - Креолізація як культурний процес - Аналіз концепції Робіна Коена
6	Європейська культурна ідентичність	- Поняття культурної ідентичності - Формування європейської ідентичності - Вплив глобалізації на культурну самосвідомість
7	Європейські цінності – значення та реалізація	- Основні цінності ЄС (демократія, права людини, толерантність) - Реалізація цінностей у політиках ЄС - Приклади успішної імплементації
8	Плюралізм та культурне розмаїття в ЄС	- Визначення культурного плюралізму - Політики ЄС щодо підтримки розмаїття - Виклики та перспективи
9	Європейська культурна політика та дипломатія	- Основні напрями культурної політики ЄС

		- Культурна дипломатія як інструмент зовнішньої політики - Програми підтримки культури (Creative Europe тощо)
10	Концепція супер-різноманіття: підхід Ветровича	- Визначення супер-різноманіття - Аналіз концепції Ветровича - Застосування в європейському контексті
11	День Європи – свято мультикультурності	- Історія та значення Дня Європи - Роль святкування у просуванні мультикультурності - Приклади заходів у країнах ЄС
12	Українська нація як складова європейської спільноти	- Історія та культурна спадщина України - Внесок України в європейську культуру - Співпраця України з ЄС у сфері культури

Тема 1. Історія Європейського Союзу

Тема охоплює ключові етапи формування Європейського Союзу як політичного та культурного проєкту. У її межах вивчаються історичні передумови інтеграції, засновницькі договори, хвилі розширення, а також сучасні виклики, що стоять перед ЄС. Особлива увага приділяється тому, як історичні процеси вплинули на формування європейської культурної ідентичності та мультикультурного простору.

Метою заняття є аналіз європейських інтеграційних процесів, що розпочалися після Другої світової війни, а також визначення їхніх ідейних засад і ключових ініціаторів. У процесі розгляду теми варто звернути увагу на те, що повоєнні євроінтеграційні ідеї мають глибоке історичне коріння, яке сягає 1920-х років. Зокрема, слід згадати пан'європейський рух, пов'язаний з іменами австрійського дипломата графа Ріхарда Куденгофе-Калергі та французького міністра закордонних справ Арістиди Бріана. Попри прогресивність цих ідей, вони не були реалізовані через низку політичних, економічних та геополітичних обставин.

Після двох руйнівних світових воєн Європа переживала глибоку кризу та відчувала нагальну потребу в нових концепціях, здатних запобігти майбутнім конфліктам. Саме в цей період ідея європейської інтеграції була переосмислена та набула популярності серед інтелектуальної і політичної еліти. Потужним мотиваційним чинником для її актуалізації стала «холодна війна», яка перетворила європейський континент на арену протистояння двох наддержав – СРСР і США.

У цьому контексті важливо ознайомити студентів з історичними передумовами європейської інтеграції після Другої світової війни, проаналізувати зміст Плану Шумана та значення створення Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС) як першого наднаціонального утворення в Європі. Також необхідно розглянути засновницькі договори Європейського Союзу, що визначили правову, інституційну та ідеологічну основу європейської інтеграції. Вони заклали принципи співпраці між державами-членами, створили механізми управління та окреслили стратегічні напрями розвитку ЄС. Серед найважливіших договорів слід виділити Римський договір 1957 року та Маастрихтський договір 1992 року, які стали ключовими етапами формування сучасного Європейського Союзу.

Для глибшого розуміння причин розширення Європейського Союзу необхідно розглянути його історичний контекст, критерії вступу, а також ключові виклики та переваги, що супроводжують інтеграцію нових країн. Розширення ЄС є одним із наймасштабніших політичних та економічних проєктів сучасності. Це складний, багаторівневий процес, у межах якого нові держави приєднуються до європейської спільноти, адаптуючи її політичні, економічні та соціальні стандарти.

Історичні етапи розширення ЄС беруть свій початок із моменту заснування Європейської економічної спільноти (ЄЕС) у 1957 році, до складу якої увійшли шість країн-засновниць: Франція, Німеччина, Італія, Бельгія, Нідерланди та Люксембург. У подальші десятиліття ЄС пережив кілька хвиль розширення, кожна з яких мала своє геополітичне та культурне значення. Перше північне

розширення відбулося у 1973 році, коли до ЄЕС приєдналися Данія, Ірландія та Велика Британія, що суттєво розширило економічну та політичну присутність спільноти в Західній Європі. У 1980-х роках відбулося середземноморське розширення, внаслідок якого до ЄС приєдналися Греція, Іспанія та Португалія. Це стало важливим кроком у зміцненні демократичних інститутів у регіоні після тривалих авторитарних режимів. У 1990-х роках до ЄС приєдналися Швеція, Фінляндія та Австрія, що посилило його позиції у Північній Європі та сприяло розвитку екологічної та соціальної політики.

Наймасштабнішим стало східне розширення у 2004–2007 роках, коли до ЄС приєдналися десять країн Центральної та Східної Європи, зокрема Польща, Чехія, Угорщина, Словаччина, Литва, Латвія, Естонія, Словенія, Кіпр та Мальта. У 2007 році до них долучилися Румунія та Болгарія. Ці країни пройшли глибоку трансформацію після падіння комуністичних режимів. Останнє на сьогодні розширення відбулося у 2013 році, коли Хорватія стала 28-м членом ЄС, що підтвердило стратегічну орієнтацію Союзу на інтеграцію країн Південно-Східної Європи.

Кожна хвиля розширення не лише зміцнювала Європейський Союз, але й створювала нові виклики, пов'язані з інтеграцією різних політичних, економічних і соціокультурних систем. Серед основних викликів варто виокремити гармонізацію законодавства нових членів із нормами ЄС, економічну нерівність між старими та новими членами, міграційні потоки та культурну адаптацію, а також зростання євроскептицизму в окремих країнах. Водночас розширення сприяло зміцненню демократичних інститутів, розширенню внутрішнього ринку ЄС, поглибленню міжкультурного діалогу та посиленню геополітичної ролі Європейського Союзу у світі.

Ключові поняття: Європейська інтеграція, Римський договір, Маастрихтський договір, розширення ЄС.

Рекомендовані джерела:

- Офіційні документи ЄС: europa.eu
- Європейський Союз: Консолідовані договори. Київ, 1999.
- Європейський Союз. Конституційні акти Європейського Союзу / Упор. Г. Друзенко. Ч. 1. Київ, 2005.

Рекомендована література:

- Європейська інтеграція. Укладачі Маркус Яхтенфукс, Беата Колер-Кох. К., 2007 р.
- Європейський Союз. Історія і засади функціонування / Валерій Копійка, Тетяна Шинкаренко. К. 2012 р.

Запитання до дискусії:

- Які історичні події стали основою для створення ЄС?
- Особливості вступу Східноєвропейських країн до ЄС у 2004 році?
- Як вплинув Brexit на європейську єдність?

Практичні завдання:

1. Проаналізуйте текст Плану Шумана (1950) або Маастрихтського договору (1992). Визначте основні ідеї, політичні цілі та вплив на подальшу інтеграцію.

Запитання для аналізу:

- Які проблеми намагалися вирішити автори документа?
- Які нові інституції або механізми були запропоновані?
- Як документ вплинув на розвиток ЄС?

2. Рольова гра: Саміт ЄС

Завдання: Інсценізуйте саміт Європейської Ради, де країни-члени обговорюють вступ нової держави до ЄС або реформу інституцій. Кожна група представляє одну країну з власною позицією.

Тема 2: Концепція мультикультуралізму: історичні приклади

Ознайомити студентів із теоретичними засадами мультикультуралізму та проаналізувати історичні приклади мультикультурних суспільств у різні епохи. Сформувати розуміння того, як культурне різноманіття впливало на політичну стабільність, соціальну інтеграцію та розвиток цивілізацій.

У межах теми мультикультуралізму студенти ознайомлюються з основними концепціями, що пояснюють моделі культурного співіснування в багатонаціональних суспільствах. Ці концепції відображають різні підходи до інтеграції етнічних, релігійних та культурних груп, а також демонструють еволюцію уявлень про культурне розмаїття в різних країнах світу.

Однією з перших концепцій, що набула широкого поширення, була ідея «плавильного котла» (англ. *melting pot*), яка виникла у США на початку ХХ

століття. Вона базується на метафорі, згідно з якою різні культури, етнічні групи та національності змішуються в єдину гармонійну суспільну систему. Такий підхід передбачає поступову асиміляцію меншин у домінуючу культуру, водночас визнаючи важливість культурного обміну. У рамках цієї моделі культурна різноманітність розглядається як ресурс, але з очікуванням, що вона зрештою поступиться єдиній національній ідентичності.

Протиставленням «плавильному котлу» стала концепція «салатниці», яка також виникла у США, але в пізніший період. Її метафора описує суспільство як салат, де кожен інгредієнт зберігає свою форму, смак і властивості, тобто кожна етнічна група зберігає свою унікальність. Такий підхід акцентує увагу на важливості збереження культурної спадщини, традицій, мови та релігії, водночас сприяючи мирному співіснуванню в межах єдиного політичного простору. «Салатниця» стала основою для розвитку політик культурної автономії та підтримки етнічного плюралізму.

У Канаді сформувалася третя концепція – «етнічна мозаїка», яка підкреслює, що суспільство складається з різноманітних етнічних, культурних та релігійних груп, які співіснують і взаємодіють, зберігаючи при цьому свої унікальні ідентичності. На відміну від американських моделей, канадська політика мультикультуралізму передбачає не лише толерантність, а й активне сприяння розвитку культурних спільнот. «Етнічна мозаїка» відкриває можливість для гармонійного співіснування без втрати самобутності, створюючи багатокультурний простір, де кожна група має право на самовираження.

У період становлення Європейського Союзу активно опрацьовувалася ідея культурного плюралізму. Вона передбачає співіснування різних культурних груп у межах одного суспільства, де кожна з них зберігає свою унікальну ідентичність і традиції. На відміну від асиміляційних моделей, культурний плюралізм визнає рівність культур і сприяє їхньому розвитку через діалог, взаємоповагу та інституційну підтримку.

У межах сучасного мультикультуралізму можна виокремити кілька ключових принципів. По-перше, це повага до різноманіття, яка передбачає право

кожної культурної групи на збереження своєї ідентичності. По-друге, сприяння інтеграції, що означає створення умов для співпраці між різними групами без примусу до асиміляції. По-третє, гармонія між культурами, яка досягається через діалог, освіту та спільні соціальні практики. І нарешті, акцент на правах людини – мультикультуралізм передбачає рівність прав і можливостей для всіх етнічних спільнот.

Одним із шляхів подолання соціальної напруги в полікультурних країнах та варіантів активізації процесу демократизації багато філософів, політологів і правознавців вважають саме мультикультуралізм. Він розуміється не лише як терпимість до культурного розмаїття, але й як вимога законодавчого визнання прав расових, релігійних і культурних груп. Такий підхід дозволяє формувати інклюзивне суспільство, де культурна різноманітність є джерелом розвитку, а не конфлікту.

У контексті Європейського Союзу особливе значення набуває міжкультурний діалог. Його мета – забезпечити взаєморозуміння між культурами, запобігти конфліктам і сприяти соціальній інтеграції. Одним із важливих аспектів цього діалогу є розмежування між декоративними елементами культурного розмаїття та сутнісними цінностями. ЄС активно підтримує так зване «м'яке» культурне розмаїття – фольклорні традиції, гастрономію, костюми, ремесла та декоративно-прикладне мистецтво. Таке розмаїття сприяє створенню позитивного образу різних культур, стимулює інтерес до них у широких верствах населення та формує атмосферу відкритості й толерантності.

Таким чином, концепції мультикультуралізму – від «плавильного котла» до «етнічної мозаїки» - відображають різні підходи до організації міжкультурного співіснування. Вони формують основу для політик, спрямованих на забезпечення рівності, поваги та інтеграції в умовах глобального культурного розмаїття.

Ключові поняття: мультикультуралізм, етнічна мозаїка, плавильний котел, культурне розмаїття.

Рекомендована література:

- Тейлор Ч. Мультикультуралізм і «політика визнання» /Переклад Р. Димерця. 2004 р. 172 с.
- Недюха М. П., Жарков В. О. Мультикультуралізм як соціальне та політико-правове явище. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2017. Т. 28(67). № 1. С. 6–12.
- Хомутенко Л. І., Єременко О. О. Мультикультуралізм як похідне явище трудової міграції в Європейському Союзі. Вісник СумДУ. Серія «Економіка». 2019. № 1. С. 71–76.

Запитання до дискусії:

- Як ви розумієте поняття мультикультуралізму? Чи є воно універсальним для всіх суспільств?
- Як історичний досвід мультикультуралізму впливає на сучасну політику інтеграції мігрантів?
- Чи може мультикультуралізм загрожувати національній ідентичності?
- Як історичні приклади мультикультуралізму демонструють взаємодію між культурною толерантністю та соціальною напругою?

Тема 3. Антропологія міграції та мультикультуралізму

Мета заняття – ознайомити студентів з основними теоретичними підходами до вивчення міграції, простежити історичну динаміку міграційних процесів у Європі та проаналізувати вплив міграції на формування мультикультурного середовища. Заняття спрямоване на розвиток критичного мислення щодо соціокультурних трансформацій, пов'язаних з мобільністю населення, а також на формування розуміння складності ідентичностей у сучасному глобалізованому світі.

Тема присвячена дослідженню міграції як соціального та культурного явища, що змінює структуру суспільств, формує нові типи взаємодії між культурами та ставить виклики перед політикою, освітою і громадянським суспільством. У фокусі – антропологічний погляд на міграцію: не лише як переміщення людей, а як процес трансформації ідентичностей, норм, цінностей і способів життя.

У першій частині заняття розглядаються ключові теорії міграції, зокрема класичні моделі – теорія «поштовхів і притягувань», неокласична економічна теорія, теорія світових систем – а також сучасні підходи, такі як транслокальність, соціальні мережі та культурна антропологія міграції. Особлива увага приділяється тому, як мігранти зберігають зв'язки з батьківщиною, створюють транснаціональні спільноти та формують нові культурні практики.

Друга частина заняття присвячена історії міграційних процесів у Європі.

У третій частині аналізується вплив міграції на формування мультикультурного середовища. Міста як осередки культурного розмаїття, політика мультикультуралізму в різних країнах, моделі інтеграції та асиміляції, а також критика мультикультурності. Окремо обговорюється культурна гібридність, взаємодія традицій, мов і релігій, а також роль освіти і медіа у формуванні толерантного суспільства.

Ключові поняття: міграція, міграційні теорії, культурне різноманіття, трансформація ідентичності, теорія «поштовхів і притягувань».

Рекомендовані джерела:

- https://immigration-portal.ec.europa.eu/index_en

Рекомендована література:

- Європейський Союз. Історія і засади функціонування / Валерій Копійка, Тетяна Шинкаренко. К. 2012 р.
- Міграційні явища та процеси: поняття, методи, факти: довідник, 2-ге видання – доповнене і перероблене / У.Я. Садова, Р.Т. Теслюк, М.М. Біль, О.Т. Риндзак, О.П. Мульська та ін. ; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». Львів, 2018. 226 с.
- Ravenstein revisited: the analysis of migration, then and now / Philip Rees, Nik Lomax // Comparative Population Studies: Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft (CPoS). 2019. Vol. 44. p. 351-412.

Практичні завдання:

Завдання 1. Складіть порівняльну таблицю наслідків міграції для країни, яку залишають мігранти, і для країни, яка їх приймає.

Завдання 2. Проаналізуйте конкретний кейс (наприклад, міграція сирійських біженців до Німеччини або українських переселенців до Польщі). Визначте:

- причини міграції
- реакцію приймаючого суспільства
- культурні трансформації
- політичні наслідки

Тема 4. Процеси деколонізації та їх вплив на європейське суспільство

Представлена тема покликана осмислити складні історичні процеси, які суттєво вплинули на формування сучасної Європи – зокрема, міграцію, деколонізацію та імперіалізм. Ці явища не є виключно частиною минулого: вони продовжують визначати культурні практики, соціальні структури та міжнаціональні взаємини, створюючи підґрунтя для багатокультурного розвитку європейських суспільств.

Колоніалізм як глобальна система формувався протягом кількох століть, починаючи з епохи Великих географічних відкриттів. Європейські держави – Іспанія, Португалія, Велика Британія, Франція та інші – створювали колоніальні імперії, керуючись економічними, політичними та релігійними мотивами. Контроль над колоніями здійснювався через адміністративне управління, культурну асиміляцію та військову силу. Однак після Першої, а особливо Другої світової війни, колоніальні імперії почали занепадати. Процеси деколонізації охопили Азію, Африку, Карибський регіон і стали можливими завдяки міжнародній підтримці права народів на самовизначення – зокрема через діяльність ООН та положення Атлантичної хартії.

Форми деколонізації були різноманітними: збройна боротьба (Алжир, В'єтнам), мирні переговори (Гана, Малайзія), поступова автономізація (Канада, Австралія). Для європейських країн це означало не лише втрату територій, але й глибокі внутрішні трансформації. Політичні наслідки включали втрату геополітичного впливу, переосмислення зовнішньої політики та кризу імперської ідентичності. Соціальні зміни проявилися у масовій міграції з колишніх колоній до метрополій, формуванні мультикультурних суспільств, а також у зростанні міжетнічної напруги, расизму та ксенофобії. Економічно

європейські держави зіткнулися з втратою ресурсів і ринків, що спричинило пошук нових форм співпраці – часто у форматі неоколоніальних відносин.

У другій половині XX століття виникли постколоніальні студії – теоретичний напрям, що аналізує культурну спадщину колоніалізму, орієнталізм, владу та ідентичність. Постколоніальний досвід нерозривно пов’язаний із сучасними проявами дискримінації та расизму, що потребують інтеграції до європейської історичної пам’яті. Колективна пам’ять є важливим інструментом формування громадянської свідомості та соціальної згуртованості. Визнання складної спадщини колоніалізму – як у Європі, так і за її межами – є частиною зусиль Європейського Союзу щодо реалізації Плану дій проти расизму на 2020–2025 роки. Осмислення цих процесів є критично важливим для забезпечення рівноправного та гармонійного розвитку суспільств ЄС.

Сьогодні проблемам багатокультурності приділяється значна увага в дослідницьких проєктах, освітніх ініціативах та політичних програмах. Вони спрямовані на подолання розбіжностей, забезпечення інклюзивності та формування європейської ідентичності, що враховує постколоніальний досвід.

Міграція є одним із найважливіших чинників розвитку світової економіки. У країнах ЄС вона відіграє особливу роль через демографічні зміни – зокрема старіння населення – та потребу в залученні робочої сили з третіх країн. Це створює нові виклики для інтеграційної політики, соціальної адаптації та міжкультурного діалогу. Особливо інтенсивними є міграційні потоки між країнами Північної Африки та ЄС. Їхня динаміка зумовлена географічною близькістю, а також тісними економічними, політичними та культурними зв’язками, що виникли ще в епоху колоніальної залежності й були посилені в рамках сучасних ініціатив, таких як «Союз для Середземномор’я».

Важливим напрямом міграційної політики ЄС є боротьба з нелегальною міграцією, яка становить приблизно 10 % від потоку легальних мігрантів. Останніми роками спостерігається зростання міграційних потоків із країн Північної Африки, що значною мірою пов’язано з політичною нестабільністю, зокрема подіями «арабської весни». Ці процеси актуалізують потребу в

комплексному підході до міграційної політики – поєднанні безпеки, гуманізму та довгострокової інтеграції.

Таким чином, міграція, деколонізація та імперіалізм – це взаємопов’язані процеси, що формують сучасну європейську реальність. Їхнє осмислення є необхідним для розуміння історичних викликів, формування критичного мислення та побудови інклюзивного суспільства, здатного відповідати на глобальні виклики.

Ключові поняття: колоніалізм, деколонізація, «Союз для Середземномор’я», імперіалізм, міграція.

Рекомендовані джерела:

- Комюніке Комісії Європейських Співтовариств: Європейська політика сусідства: Стратегія. www.kmu.gov.ua/document/StartegyEPS.pdf

Рекомендована література:

- Horta, Ana Paula Beja; White, Paul. Постколоніальна міграція та режими громадянства: порівняння Португалії та Великої Британії // *Revista Migrações*. № 4, квітень 2009. Лісабон: ACIDI. С. 33–57.
- Коваль І.В. Стратегічне партнерство країн Північної Африки в євроінтеграційному контексті: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ-х наук: 23.00.04. Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. Київ, 2010. 23 с.
- Макух В.В. Політика добросусідства ЄС щодо Арабського Магрибу: досвід для України / В. В. Макух // Стратегічні пріоритети. 2007. № 2(3). С. 59-66.
- Немець Л., Кучер І., Кандиба Ю. Географічні аспекти поширення неокolonіалізму в Африці / Л. Немець, І. Кучер, Ю. Кандиба // Часопис соціально-економічної географії: Міжрегіональний збірник наукових праць. 2009. – Вип. 7(2). С. 159-163.

Тема 5. Діаспора та креолізація: концепція Робіна Коена

У сучасному глобалізованому світі поняття діаспори та креолізації набувають особливого значення для розуміння культурних трансформацій, спричинених міграцією, колоніалізмом і постколоніальними процесами. Робін Коен – один із провідних дослідників цих явищ – запропонував комплексну

типологію діаспор та концептуалізував креолізацію як ключовий механізм культурного змішування.

Діаспора – це спільнота людей, які проживають поза межами своєї історичної батьківщини, але зберігають з нею культурні, релігійні, етнічні або політичні зв'язки. Робін Коен у своїй праці *Global Diasporas: An Introduction* (1997) виокремлює кілька типів діаспор:

- Трудова діаспора – сформована через економічну міграцію (наприклад, гастарбайтери).
- Імперська діаспора – пов'язана з колоніальними завоюваннями (наприклад, британські переселенці).
- Торговельна діаспора – виникає внаслідок комерційної діяльності (наприклад, єврейські чи китайські торгові мережі).
- Культурна діаспора – зосереджена на збереженні ідентичності через мову, релігію, традиції.
- Вимушена діаспора – результат вигнання, переслідувань або геноциду (наприклад, вірменська, палестинська діаспори).

Коен наголошує, що діаспора – це не просто географічне розселення, а складна соціальна форма, яка включає пам'ять, міф про батьківщину, почуття солідарності та транснаціональні зв'язки.

Креолізація – є процесом культурного змішування, який виникає в умовах контакту між різними етнічними, мовними та соціальними групами. Вона є результатом взаємодії між колонізаторами та колонізованими, мігрантами та місцевим населенням, що призводить до створення нових гібридних форм культури, мови, ідентичності.

На відміну від асиміляції чи гомогенізації, креолізація не передбачає зникнення окремих культурних елементів, а їхнє переплетення, переосмислення та трансформацію. У лінгвістиці це може проявлятися у формуванні креольських мов, а в соціокультурному вимірі – у появі нових стилів мистецтва, кухні, релігійних практик.

Робін Коен розглядає креолізацію як ключовий механізм, що дозволяє діаспорним спільнотам адаптуватися до нових умов, зберігаючи при цьому свою ідентичність. Він підкреслює, що креолізовані культури не є «розмитими» чи «знеособленими», а навпаки – надзвичайно динамічними, творчими та здатними до саморефлексії.

У контексті постколоніалізму концепція Коена дозволяє переосмислити роль діаспор у формуванні глобального культурного ландшафту. Вона також актуалізує питання про політичні права, громадянство, належність і участь діаспорних спільнот у житті приймаючих країн.

Таким чином, діаспора та креолізація – це не лише соціологічні терміни, а інструменти для глибшого розуміння сучасних процесів глобалізації, культурної гібридності та транснаціональної мобільності. Концепція Робіна Коена є важливим теоретичним підґрунтям для аналізу цих явищ у контексті європейських і світових трансформацій.

Ключові поняття: креолізація, транснаціональна мобільність, Робін Коен, діаспора.

Рекомендована література:

- Robin Cohen. Creolization and diaspora –the cultural politics of divergence and some convergence. Opportunity Structures in Diaspora Relations: Comparisons in Contemporary Multi-level Politics of Diaspora and Transnational Identity, Reno, Nevada, Center for Basque Studies, University of Nevada Press, 2007.

Тема 6. Європейська культурна ідентичність

Під час розгляду цієї теми важливо усвідомити, що культурна ідентичність є не лише індивідуальним чи національним явищем, а й складовою ширших соціокультурних процесів, які формують спільне бачення, цінності та символи певного регіону чи спільноти. У випадку Європи – це багатовіковий досвід співіснування різних народів, традицій, мов і релігій, що поступово трансформувався у спільну культурну парадигму.

Розгляд поняття культурної ідентичності дозволяє глибше зрозуміти, як формуються уявлення про «своє» і «чуже», як історичні події, філософські ідеї

та політичні рішення впливають на колективну самосвідомість. Формування європейської ідентичності – це не лише результат інтеграційних процесів, а й відповідь на виклики глобалізації, міграції, цифровізації та культурного плюралізму.

Під час розгляду цієї теми буде розглянуто:

- базове поняття культурної ідентичності та його соціокультурне значення;
- історичні та сучасні чинники формування європейської ідентичності;
- вплив глобалізаційних процесів на культурну самосвідомість європейських суспільств.

Це дозволить студентам краще орієнтуватися в питаннях міжкультурного діалогу, європейських цінностей та ролі культури в процесах інтеграції та самоідентифікації.

Прагнення до справедливого балансу між єдністю та різноманітністю, яке робить ЄС особливим у глобальному масштабі, є основою його культурної політики. Європейський Союз прагне не просто до мультикультурного співіснування, а до активної взаємодії між культурами – тобто до інтеркультуризму. Це означає не лише толерантність, а й взаємне збагачення, діалог, спільне творення культурного простору.

ЄС будує свої політичні та соціальні структури на принципах плюралізму, захисту культурного різноманіття та рівноправності всіх громадян. Він відмовляється від моделей, які ведуть до асиміляції чи уніфікації, натомість активно підтримує культурне різноманіття через:

- адаптацію громадських просторів до потреб різних етнічних і релігійних груп;
- регулювання цивільних прав з урахуванням культурних особливостей;
- боротьбу зі стереотипами та мовою ворожнечі;
- захист меншин і протидію дискримінації;
- створення умов для релігійної та культурної адаптації в суспільному житті;
- санкції за прояви ненависті та ксенофобії;
- залучення представників етнічних меншин до державних інституцій.

Ці принципи закріплені в численних програмах ЄС, таких як *Creative Europe*, *Erasmus+*, а також у законодавчих актах, зокрема статті 128 Маастрихтського договору, яка визнає культурну співпрацю офіційною метою Європейського Союзу.

Ідентичність у межах ЄС можна розглядати як:

- історичну ідентичність – вибір важливих моментів минулого, що формують спільну спадщину (соціокультурну, природну, економічну);
- «живу ідентичність» – акцент на повсякденному житті, сучасному способі життя, культурних практиках, які постійно змінюються та адаптуються.

Таким чином, Європейський Союз не просто зберігає культурне розмаїття – він активно його культивує, перетворюючи його на джерело сили, єдності та інновацій.

Ключові поняття: культурна ідентичність, інтеркультуризм, спадщина, європейська ідентичність.

Рекомендована література:

- Гібернау М. Ідентичність нації / М. Гібернау. К. : Темпора, 2012. 304 с.
- Філіпчук В. О. Європейська ідентичність: методологічні підходи тлумачення та особливості змістовного наповнення / В. О. Філіпчук // Теорія та практика державного управління : Зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2013. Вип. 3 (42).
- Хашиєва Л. В. Європейська ідентичність як чинник євроінтеграції: Об'єднана Європа чи Європа націй? / Л. В. Хашиєва // Теорія та практика державного управління: Зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2014. Вип. 3 (46).
- Сміт Е. Національна ідентичність / Ентоні Д. Сміт . К. : Основи, 1994. 224 с.

Тема 7. Європейські цінності – значення та реалізація

Тема охоплює аналіз фундаментальних принципів, що лежать в основі Європейського Союзу, їхнє нормативне закріплення, практичне втілення у внутрішній та зовнішній політиці ЄС, а також їхній вплив на суспільний розвиток. Європейські цінності становлять основу політичної, правової та соціальної системи Союзу. Вони закріплені в Лісабонському договорі та Хартії

основних прав Європейського Союзу, і визначають європейську ідентичність, політичну культуру та критерії для вступу нових держав-членів.

До ключових цінностей належать: повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права, права людини (включно з правами меншин), плюралізм, недискримінація, толерантність, солідарність та гендерна рівність. Їх реалізація відбувається через законодавчі акти, інституційні механізми, контроль за дотриманням норм, а також через освітні, культурні та соціальні програми. Європейський Союз застосовує статтю 7 Договору про ЄС для реагування на порушення фундаментальних принципів, а також впроваджує програми, як-от Erasmus+ чи Creative Europe, що сприяють поширенню демократичних і гуманістичних ідей.

У рамках політики розширення та сусідства кандидати на вступ до ЄС повинні відповідати критеріям Копенгагену, які передбачають дотримання демократичних принципів, прав людини та функціонування правової держави. У XXI столітті Європейський Союз дедалі більше позиціонує себе як спільнота цінностей, а не лише економічне чи політичне об'єднання. Це означає, що інтеграція базується на спільному розумінні свободи, справедливості та солідарності.

Європейські цінності мають практичне вираження в боротьбі з дискримінацією, захисті прав меншин, забезпеченні рівного доступу до освіти, медицини та праці, а також у підтримці демократичних інститутів і громадянського суспільства. Таким чином, європейські цінності є не лише декларативними принципами, а реальними орієнтирами для політики, права та суспільного розвитку. Їхнє дотримання забезпечує стабільність, довіру та солідарність між державами-членами. У сучасному світі, де зростають виклики авторитаризму, популізму та соціальної поляризації, саме ці цінності визначають унікальність і силу Європейського Союзу.

Ключові поняття: цінності, плюралізм, недискримінація, толерантність, солідарність.

Запитання до дискусії:

- Яким є комплекс європейських цінностей, традицій та норм та як навчити їх використовувати у житті?
- Чи стали задекларовані політичні цінності реально втіленими цінностями об'єднаної Європи?
- Які цінності є важливими для Вас і чому?
- Охарактеризуйте класифікацію цінностей політичного простору на основі Копенгагенських критеріїв докладніше, які дають можливість інтегруватися до ЄС.

Рекомендовані джерела:

- Офіційні документи ЄС: europa.eu
- Європейський Союз: Консолідовані договори. Київ, 1999.
 - Європейський Союз. Конституційні акти Європейського Союзу / Упор. Г. Друзенко. Ч. 1. Київ, 2005.
 - Charter of fundamental rights of the European Union https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf

Рекомендована література:

- Щербакова Ю. Цінності об'єднаної Європи. К. 2013.

Тема 8. Плюралізм та культурне розмаїття в ЄС

Ця тема присвячена аналізу культурного плюралізму та розмаїття в Європейському Союзі – як фундаментальних принципів, що формують європейську ідентичність, політичну стабільність і соціальну згуртованість. Культурний плюралізм у контексті ЄС означає визнання, повагу та підтримку різноманітних культурних традицій, мов, релігій, етнічних груп і форм самовираження, які співіснують у межах єдиного політичного простору. Це не просто толерантність до відмінностей, а активне сприяння їхньому розвитку та взаємозбагаченню.

Європейський Союз реалізує політику підтримки культурного розмаїття через низку програм, законодавчих актів і міжнародних угод. Зокрема, програми «Культура 2000», «Культура 2007–2013» та «Creative Europe» фінансують мистецькі ініціативи, переклади, книговидавання, реставрацію пам'яток та інші проекти, що сприяють збереженню культурної спадщини. Стаття 128

Маастрихтського договору закріплює культурну співпрацю як одну з офіційних цілей ЄС. Крім того, ЄС підтримує Конвенцію ЮНЕСКО про захист і заохочення розмаїття форм культурного самовираження, а також освітні програми, як-от Erasmus+, які сприяють міжкультурному обміну та формуванню європейської свідомості.

Попри значні досягнення, культурний плюралізм у ЄС стикається з низкою викликів. Серед них – напруження між процесами інтеграції та збереженням національної ідентичності, ризик асиміляції або маргіналізації культурних меншин, поширення стереотипів, мовні бар'єри, а також прояви ксенофобії. Водночас ці виклики відкривають перспективи для розвитку міжкультурного діалогу, формування спільної європейської ідентичності на основі поваги до розмаїття, а також використання культурного багатства як ресурсу для інновацій, творчості та економічного зростання.

Таким чином, культурний плюралізм і розмаїття в ЄС – це не лише соціальний факт, а стратегічна цінність, що визначає майбутнє європейського проекту.

Ключові слова: плюралізм, розмаїття, стереотипи, інтеграція.

Рекомендована література:

- Культурна політика Європейського Союзу. Хрестоматія : навч. посіб. / Упорядники: Кеда М.К., Соломенна Т.В. Чернігів: Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, 2022. 468 с.
- Правові цінності Європейського Союзу : навч. посіб. / Вікторія Тичина ; МОН України, Держ. ун-т «Житомир. політехніка». Харків : Право, 2023. 116 с.

Тема 9. Європейська культурна політика та дипломатія

Ця тема присвячена аналізу культурної політики та дипломатії Європейського Союзу як важливих інструментів формування міжнародного іміджу, просування європейських цінностей і зміцнення міжкультурного діалогу. У сучасному глобалізованому світі культура стала не лише сферою самовираження, а й потужним чинником зовнішньої політики, що сприяє порозумінню між народами, запобіганню конфліктам і розвитку співпраці.

Культурна дипломатія – це форма публічної дипломатії, яка передбачає обмін ідеями, мистецтвом, мовою, традиціями та іншими елементами культури з метою зміцнення взаєморозуміння між державами та народами. Вона є частиною «м'якої сили» і дозволяє країнам впливати на міжнародну аудиторію не через політичний чи економічний тиск, а через культурну привабливість. Публічна дипломатія – ширше поняття, яке охоплює всі форми комунікації з іноземною аудиторією, включаючи медіа, освітні програми, культурні заходи, онлайн-платформи. Її мета – донесення ідей, цінностей та політичних позицій країни до громадськості інших держав.

У рамках ЄС культурна дипломатія реалізується через діяльність національних культурних інститутів, таких як Гете-Інститут (Німеччина), Інститут Сервантеса (Іспанія), Французький Інститут, Британська Рада. Ці установи діють у багатьох країнах світу, включаючи Україну, і просувають національну культуру, мову, мистецтво, сприяючи формуванню позитивного іміджу Європи. Практика публічної дипломатії адаптується до специфіки різних регіонів: у Східному партнерстві акцент робиться на підтримці незалежних культурних ініціатив, у Південному Середземномор'ї – на міжрелігійному діалозі, в Африці – на збереженні культурної спадщини.

Для розкриття культурного потенціалу ЄС створено Cultural Relations Platform – спеціальну платформу, яка підтримує культурні зв'язки між ЄС та країнами-партнерами. Вона сприяє обміну досвідом, реалізації спільних проєктів, дослідженню культурних потреб регіонів і формуванню стратегій культурної дипломатії. Ця платформа є важливим інструментом для розвитку культурної співпраці, побудови довіри та зміцнення партнерства.

Європейська культурна політика базується на принципах плюралізму, культурного розмаїття, міжкультурного діалогу, підтримки творчих спільнот і незалежних митців, а також дотримання прав людини та свободи самовираження. Вона спрямована на те, щоб зробити культуру доступною, відкритою та інтегрованою в процеси сталого розвитку, демократії та міжнародної співпраці.

Таким чином, культурна дипломатія та політика ЄС – це не лише засіб просування європейських цінностей, а й механізм побудови довіри, партнерства та миру в міжнародному середовищі. Вони демонструють, що культура – це не периферія політики, а її серцевина, здатна формувати майбутнє Європи та світу.

Ключові слова: спільна зовнішня та безпекова політика, демократія, публічна дипломатія, культурна дипломатія, Європейська служба зовнішніх справ.

Рекомендовані джерела:

- EURACTIV, EU Communication Policy. 2015.
<https://www.euractiv.com>
- White Paper on a European Communication Policy, COM. 2006
https://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com2006_35_en.pdf
- European Commission (2020), Action Document for Public Diplomacy and cultural relations,
https://www.culturaldiplomacy.org/academy/index.php?en_cde_about
- The Diplomatic Service of the European Union
https://www.eeas.europa.eu/_ru

Рекомендована література:

- Вахудова Мілада Анна. Нерозділена Європа: демократія, важелі впливу та інтеграція після комунізму. К. 2009.
- Яхтенфукс Маркус. Європейська інтеграція. К. 2007.
- Хакімова В. Т. Дипломатія ЄС у постлісабонський період. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 – Політологія – Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Міністерство освіти і науки України, Одеса, 2025.

Тема 10. Концепція супер-різноманіття: підхід Вертовека

У межах концепції супер-різноманіття, запропонованої соціологом Стівеном Вертовеком, сучасна міграція розглядається не просто як збільшення етнічної присутності, а як складне переплетіння численних соціальних, правових, економічних та культурних чинників. Вертовек розширює традиційне розуміння різноманітності, наголошуючи, що нові мігрантські потоки формують багатовимірні соціальні категорії. До них належать правовий статус (від громадянства до статусу біженця), економічне становище (від

висококваліфікованих фахівців до вразливих груп), мовні особливості (мультита транслінгвізм), а також культурні практики, що охоплюють релігійні переконання, звичаї, стилі життя та форми соціальної поведінки.

Ця багатовимірність породжує динамічні соціальні зміни, які ставлять під сумнів ефективність традиційних моделей інтеграції. Вертовек зазначає, що нові мігранти мають різні рівні доступу до ресурсів – освіти, медицини, житла, праці – що безпосередньо впливає на їхню соціальну мобільність. У результаті виникає потреба у гнучких, контекстуально чутливих підходах до адаптації, які враховують не лише етнічну приналежність, а й індивідуальні траєкторії життя.

Супер-різноманіття також має глибокий вплив на соціальну політику та суспільні інститути. Вертовек підкреслює, що традиційні методи управління міграцією – такі як квоти, реєстраційні процедури чи мовні курси – більше не відповідають складності сучасних міграційних процесів. Натомість необхідні міжсекторальні стратегії, які поєднують освіту, охорону здоров'я, культуру та правозахист. Важливо також враховувати локальні особливості регіонів, розробляти інтеркультурні моделі комунікації та створювати простори для діалогу, що сприяють взаєморозумінню та соціальній згуртованості.

Таким чином, концепція супер-різноманіття пропонує нову рамку для осмислення сучасного суспільства – як складної, багатопланової системи, що потребує адаптивних, інклюзивних і стратегічно гнучких рішень. Вона не лише описує реальність, а й формує нову етику співіснування, де різноманітність розглядається як ресурс, а не як виклик.

Ключові слова: інтеркультурні моделі комунікації, транслінгвізм, супер-різноманіття.

Рекомендована література:

- Vertovec S. Super-diversity and its implications. *Ethnic and Racial Studies*, 30(6), 2007. 1024–1054.
- Vertovec S. *Transnationalism*. London: Routledge. 2009.
- Vertovec, S., Wessendorf, S. *The Multiculturalism Backlash: European Discourses, Policies and Practices*. 2010. London: Routledge.
- Vertovec, S. *Migration and Diversity*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. 2019.

Тема 11. День Європи – свято мультикультурності

День Європи – це щорічне свято, яке символізує мир, єдність і спільні цінності європейських народів. Його витоки сягають 9 травня 1950 року, коли міністр закордонних справ Франції Роберт Шуман виголосив свою знакову декларацію. У ній він запропонував Франції та Німеччині – двом країнам з довгою історією конфліктів – об'єднати виробництво вугілля та сталі. Цей крок мав на меті не лише економічну модернізацію після Другої світової війни, а й усунення причин для майбутніх воєн. Як зазначав Шуман: «Солідарність у виробництві чітко покаже, що будь-яка війна між Францією та Німеччиною стає не просто немислимою, а матеріально неможливою».

Пропозиція Шумана стала основою для створення Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС) у 1951 році, яке об'єднало Францію, ФРН, Італію, Бельгію, Нідерланди та Люксембург. Це був перший крок до наднаціонального управління, коли держави добровільно передали частину суверенітету новим європейським інституціям. Ідея єдності через конкретні досягнення, яку проголосив Шуман, стала фундаментом для подальшої європейської інтеграції.

На саміті Європейської Ради в Мілані у 1985 році 9 травня було офіційно проголошено Днем Європи. Відтоді цей день щороку відзначається в країнах ЄС як символ миру, солідарності та європейської ідентичності. Разом із прапором ЄС (синє тло з 12 золотими зірками), гімном («Ода до радості» Бетховена) та девізом *In varietate concordia* («Єднані в різноманітності»), День Європи є одним із головних символів Європейського Союзу.

Це свято також є нагодою для вшанування мультикультурності – однієї з ключових цінностей ЄС. Європа об'єднує десятки мов, релігій, традицій і культурних практик, і саме в цьому розмаїтті вона знаходить свою силу. День Європи нагадує, що єдність не означає одноманітність, а навпаки – гармонію в різноманітті.

В Україні День Європи почали офіційно відзначати з 2003 року, а з 2023 року – синхронно з країнами ЄС, 9 травня. Це рішення стало символічним

підтвердженням європейського вибору України та її прагнення до інтеграції в європейську спільноту. У цей день по всій країні проводяться освітні заходи, культурні події, виставки та дискусії, присвячені європейським цінностям, історії та перспективам.

Таким чином, День Європи – це не просто історична дата. Це свято, яке утверджує ідею спільного майбутнього, заснованого на повазі до прав людини, демократії, верховенства права та культурного розмаїття. Це день, коли Європа святкує свою здатність бути єдиною, залишаючись різноманітною.

Проведення інтерактивного заняття зі застосуванням платформи Kahoot!

Ключові слова: Роберт Шуман, День Європи, Європейського об'єднання вугілля і сталі.

Тема 12. Українська нація як складова європейської спільноти

Україна з давніх часів була невід'ємною частиною європейського культурного, політичного та духовного простору. Її історія, мистецтво, філософія та соціальні процеси формувалися у взаємодії з європейськими тенденціями, а сама українська нація неодноразово відігравала роль активного учасника європейських трансформацій. Взаємовплив України та Європи – це не лише процес запозичення, а й діалог, у якому українська культура збагачувала європейську цивілізацію.

У середньовіччі Київська Русь була потужною державою, яка активно взаємодіяла з європейськими монархіями. Шлюбна дипломатія князів стала інструментом політичного визнання та культурного обміну. Донька Ярослава Мудрого – Анна Ярославна – стала королевою Франції, а інші представники князівських родів вступали в союзи з правлячими династіями Норвегії, Угорщини, Польщі. Ці зв'язки сприяли поширенню християнства, писемності, правових норм і архітектурних стилів, що заклало основи європейської орієнтації українських земель.

У XX столітті Україна знову заявила про себе як джерело новаторських ідей у мистецтві. Казимир Малевич, народжений у Києві, став одним із найвпливовіших художників європейського модернізму. Його супрематизм – радикальний напрям абстрактного мистецтва – змінив уявлення про форму, простір і зміст у живописі. Малевич не лише створив «Чорний квадрат» як символ нового бачення світу, а й у своїх «селянських циклах» передав трагізм української історії, зокрема Голодомору, через метафоричні образи. Його творчість – приклад того, як українська ідентичність може бути інтегрована в загальноєвропейську художню систему, зберігаючи глибину національного досвіду.

Європейські художні стилі, такі як бароко та класицизм, глибоко вплинули на українське мистецтво, літературу, архітектуру та філософію. Українське бароко, зокрема, набуло унікального звучання: воно поєднало ренесансну естетику, козацьку героїку та православну духовність. Архітектурні пам'ятки Києво-Печерської лаври, Софійського собору, Михайлівського монастиря – яскраві приклади синтезу європейських форм і українського змісту. У літературі бароко проявилось в полемічній прозі, драматичних образах та партесній музиці. Класицизм, натхненний ідеями Просвітництва, знайшов своє втілення в українській філософії, зокрема у творчості Григорія Сковороди. Його концепція «сродної праці», пошук внутрішньої гармонії та морального самовдосконалення перегукуються з європейськими гуманістичними ідеалами, водночас зберігаючи глибоку національну специфіку.

Сьогодні Україна активно інтегрується в європейське політичне та культурне життя. Відзначення Дня Європи 9 травня – не лише символічний жест, а й підтвердження європейського вибору країни. Українська нація демонструє здатність до діалогу, відкритості, толерантності та збереження культурного розмаїття – цінностей, що лежать в основі Європейського Союзу. Україна не є периферією Європи – вона її органічна частина, яка збагачує європейську спільноту своїм історичним досвідом, мистецькими досягненнями та духовними пошуками.

Взаємовплив України та Європи – це процес, що триває століттями, і сьогодні він набуває нової сили, формуючи спільне майбутнє на основі солідарності, свободи та культурної єдності.

Тема 13. Механізм тимчасового захисту для українців в ЄС: переваги та виклики. (Гостьова лекція Олени Хилько, доцентки Інституту європейських студій та міжнародних відносин, факультету соціальних наук Університету Каменського (Словаччина)).

Механізм тимчасового захисту для українців в Європейському Союзі став безпрецедентним проявом солідарності та гуманітарної відповідальності з боку європейської спільноти. Після початку повномасштабної війни Росії проти України 24 лютого 2022 року ЄС вперше активував Директиву про тимчасовий захист, ухвалену ще у 2001 році, але до того жодного разу не застосовувану. Уже 4 березня 2022 року Європейська Рада офіційно запустила механізм, який дозволив мільйонам українців отримати легальний статус перебування, доступ до базових соціальних послуг і можливість інтеграції в європейські суспільства.

Механізм тимчасового захисту надає українцям низку важливих переваг. По-перше, він дозволяє легально проживати в країнах ЄС без необхідності проходити складні процедури надання притулку. По-друге, українці отримують право на легальну працю, доступ до медичної допомоги, освіти для дітей, соціальних послуг і фінансової підтримки. Крім того, вони можуть вільно пересуватися між країнами ЄС, обираючи місце проживання відповідно до особистих обставин. Станом на кінець 2024 року понад 4,2 мільйона українців скористалися цим механізмом, найбільше – у Німеччині, Польщі та Чехії.

Однак, попри очевидні переваги, механізм має і низку викликів. Одним із головних є обмежений термін дії: за чинною директивою, тимчасовий захист не може тривати більше трьох років. Відповідно, він мав би завершитися 4 березня 2025 року, але ЄС ухвалив рішення про продовження до березня 2026 року. Це свідчить про гнучкість системи, але водночас породжує правову невизначеність

щодо майбутнього статусу українців. Іншим викликом є нерівномірність умов у різних країнах ЄС: рівень соціальної підтримки, доступ до житла, медичних послуг та інтеграційних програм суттєво відрізняється. Наприклад, у Польщі термін дії соціальних пільг може завершитися раніше, ніж сам статус захисту.

Також значним викликом є процес інтеграції та адаптації. Багато українців стикаються з мовними бар'єрами, труднощами в пошуку роботи за фахом, а також психологічними наслідками війни. Прикордонні держави, такі як Польща, Словаччина та Румунія, зазнали значного навантаження через масовий наплив біженців, що потребує механізмів солідарного розподілу відповідальності між усіма членами ЄС.

Механізм тимчасового захисту став важливим інструментом гуманітарної відповіді Європи на війну в Україні. Його продовження до 2026 року – це не лише юридичне рішення, а й політичне підтвердження підтримки українського народу. Водночас ЄС має розробити довгострокову стратегію інтеграції українців, враховуючи можливість затяжного конфлікту та потребу в стабільному правовому статусі для мільйонів переміщених осіб. Українці, які перебувають під тимчасовим захистом, вже стали частиною європейських суспільств – працюють, навчаються, створюють нові зв'язки. Це не лише виклик, а й шанс для Європи продемонструвати свою здатність до солідарності, відкритості та гуманізму.